

Απόστολος Μπενάτσης
Αναπληρωτής Καθηγητής
Θεωρίας της λογοτεχνίας
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ο επιστολικός λόγος του Γιώργου Δουατζή

Πριν από λίγες μέρες έλαβα ένα βιβλίο. Έχει τον τίτλο *Προς δέκα επιστολή. Τα ανεπίδοτα*. Συγγραφέας του είναι ο Γιώργος Δουατζής τα σχέδια δε και η ζωγραφική του Μιχάλη Αμάραντου. Εκδόθηκε από τον «Κάκτο». Το βιβλίο διαβάζεται ευχάριστα. Απαιτεί όμως, μετά την πρώτη ανάγνωση, μια δεύτερη ερμηνευτική ανάγνωση αυτή τη φορά.

Ο τίτλος ασφαλώς παραπέμπει σε μια διαδικασία επικοινωνίας. Υπάρχει ο Πομπός, το αφηγηματικό κείμενο, και ο Δέκτης, ο παραλήπτης της επιστολής. Εύκολα μπορούμε να διακρίνουμε στο κείμενο του Δουατζή τον αφηγητή-επιστολογράφο και τους δέκτες της αφήγησης που ονομάζονται «Όμηρος», «Φοίβος», «Φαίδρα», κτλ. Ανάμεσα τους δεν υπάρχει καμιά φραστική επικοινωνία. Τα πρόσωπα δε συνομιλούν. Ο αφηγητής ωστόσο αναλαμβάνει το ρόλο του κοινωνικού παρατηρητή και του ρεπόρτερ. Παρατηρεί συμπεριφορές, τις αναμεταδίδει και τις αξιοθετεί.

Ο τίτλος του βιβλίου θυμίζει βιβλικά κείμενα όπως λ.χ. την *Προς Κορινθίους* επιστολή. Μια τέτοια διακειμενική αναφορά ωστόσο θα μας οδηγούσε στο συμπέρασμα πως οι «Επιστολές» περιέχουν μια απόλυτη αλήθεια. Δεν πρόκειται όμως για κάτι τέτοιο. Το ποιητικό υποκείμενο μιλάει για τους ανθρώπους και τις ανθρώπινες καταστάσεις.

Στην πρώτη επιστολή, η οποία δεν έχει καμιά χρονολογική ένδειξη, ο αφηγητής εκθέτει τις προγραμματικές του αρχές, το αφηγηματικό του πρόγραμμα δηλαδή. Έχουμε επομένως την ανάδυση ενός υποκειμένου. «Αποτελείς μian άριστη αφορμή για να επιτείνω τη δική μου δικαιολογία ύπαρξης μέσα από τα γραφτά μου.» Ταυτόχρονα δηλώνεται με μετριοφροσύνη ο στόχος του: «Σου δίνω λοιπόν τα κείμενα αυτά, που σου ανήκουν δικαιωματικά, ως παραλήπτη και κάνε τα ό,τι θες». Το ρήμα που υπάρχει εδώ είναι το «κάνω», το οποίο δηλώνει μια δράση και μια συμμετοχή στη διαδικασία της ανταλλαγής. Ο παραλήπτης έχει την ευχέρεια να δεχτεί ή να

απορρίψει την επιστολή. Πάντως με κάθε τρόπο θα λάβει μέρος στο παιχνίδι και αυτή η συμμετοχή είναι ο στόχος του ποιητικού υποκειμένου γιατί μας βγάζει από την αδράνεια και μας κινητοποιεί.

Στην επόμενη επιστολή θα παρατηρήσει κανείς ότι λείπουν τα σημεία στίξης. Το γεγονός αυτό δεν είναι τυχαίο. Η γρήγορη αυτή παράθεση των σκέψεων υποδηλώνει την επιθυμία του αφηγητή-επιστολογράφου να μιλήσει για όλα τα πράγματα που ενδιαφέρουν τον παραλήπτη. Πρόκειται για μια γρήγορη διαδρομή. Ιδιαίτερα μάλιστα επισημαίνεται ο λυτρωτικός ρόλος της τέχνης, η οποία μας απελευθερώνει από τα κοινωνικά δεσμά που μας επιβάλλουν οι άλλοι με τις προσδοκίες ή τις σκοπιμότητές τους. «κι έπειτα - όπως έγραψε ο Λειβαδίτης - μπορεί να ζωγραφίσεις και μια πόρτα στον τοίχο και να φύγεις...»

Ένα από τα πιο ενδιαφέροντα κείμενα του Δουατζή είναι αυτό που επιγράφεται «Κατερίνα». Χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι ότι εδώ λείπει ένας από τους κύριους όρους της πρότασης. «Έλλειψη ρημάτων στο κείμενο αυτό Κατερίνα. Σκόπιμη και σηματοφόρα.» *Σημαίνουσα* θα λέγαμε από τη δική μας οπτική γωνία. Το ερώτημα είναι γιατί γίνεται αυτό. Είναι γνωστό ότι το ρήμα σχετίζεται με τη δράση και το υποκείμενο με το πρόσωπο που ενεργεί ή υφίσταται την ενέργεια. Μένουν οι καταστάσεις των πραγμάτων. Αυτές παρουσιάζει ο παρατηρητής-ρεπόρτερ. Πρόκειται για τις «δέκα οικογένειες» που ελέγχουν τα μέσα ενημέρωσης, για τη δράση των ηλεκτρονικών πολυμέσων που αδυσώπητα επιβάλλουν παντού την παρουσία τους. Είναι πλέον ορατός ο κίνδυνος απώλειας της εθνικής ταυτότητας καθώς και της γλώσσας μας. Ένα ρεπορτάζ όμως όσο και αν είναι εντυπωσιακό, έχει το στοιχείο του πρόσκαιρου και του επίκαιρου. Γι' αυτό και η κατακλείδα της επιστολής είναι διαφορετική και σημασιοδοτεί το αίτημα μιας αντίστασης.

Ανάμεσα στις επιμέρους επιστολές, υπάρχει μια που είναι άπιπλη. Δεν προσδιορίζεται δηλαδή ο αποδέκτης, ο οποίος, όπως δηλώνεται ρητά, θα μπορούσε να είναι «ο Ηλίας, ο Βασίλης... ο Γιώργος της διπλανής πόρτας». Σηματοδοτείται με τον τρόπο αυτό το πέρασμα από την ανυπαρξία στην ύπαρξη, από το *μη-είναι* στο *είναι* μέσω της τέχνης. Πρόκειται για μια διαδικασία που συνδηλώνει την ίδια την αποστολή της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Όταν ένας χαρακτήρας λάβει υπόσταση, τότε είναι ικανός να αναλάβει δράση. Αυτό όμως προϋποθέτει ότι θα αποκτήσει τη *δύναμη*, τη *γνώση* και τη *θέληση* να

ενεργήσει. Ο κοινωνικός παρατηρητής θα επισημάνει τη θέληση του παραλήπτη να ξεφύγει από τον κλοιό των άλλων. «Και είπες «καλύτερα μόνος, παρά με την αυταπάτη της μοιρασιάς». Και «χάθηκες στην άγρια ομορφιά, την περήφανη, της Μάνης». Την κίνηση αυτή θα τη συνοδέψει η γνώση. «Κι είδες πάλι ότι η ματιά της μοναξιάς οξύτερη, ευαίσθητη, πανοραμική, τεκταίνουσα». Αυτή η γνώση μάλιστα θα συνεχίσει να εκδηλώνεται με τη συνεχή επανάληψη του ρήματος «είδες». Χρειάζεται όμως και η δύναμη. Πραγματικά ο αποδέκτης τη διαθέτει. «Τώρα παίζεις στα χέρια σου ζωές, σε βαραίνουν οι εξαρτήσεις κι είσαι έτοιμος για το μεγάλο τίναγμα». Μετά λοιπόν από τη δημιουργία του υποκειμένου μένει ο κύριος άθλος και η αναγνώριση του ήρωα. Και πραγματικά αυτός πρόκειται να αναλάβει δράση: «Να αποτινάξεις μάσκες και ψεύτικες ενοχές. Να υψώσεις τη φωνή σου πέρα από τα ύψη τους. Πέρα από τα τείχη τους.» Όταν όλα αυτά συμβούν ή πρόκειται να συμβούν, ο κοινωνικός παρατηρητής θα απονείμει τον *έπαινο*: «Έτσι Άγιο Αντρειωμένο. Δε σε φοβάμαι πια». Πρόκειται για την *αναγνώριση του ήρωα*, θα λέγαμε με αφηγηματικούς όρους.

Η δεύτερη θεματική ενότητα ονομάζεται *Τα ανεπίδοτα* και αποτελεί την πιο πρόσφατη παραγωγή του Γιώργου Δουατζή. Ο τίτλος μονοσήμαντα αναφέρεται στο μήνυμα που δεν έχει φτάσει στον παραλήπτη του, ίσως γιατί αυτός δε μένει πια στη γνωστή διεύθυνση. Ταυτόχρονα σηματοδοτεί ένα αδύνατο. Σε ποιον να επιδώσεις ένα γράμμα που αναφέρεται στα μεγάλα γεγονότα της ποίησης και του έρωτα; Ιδιαίτερα μάλιστα όταν ο ερωτικός λόγος παρουσιάζεται σαν ένα θέλω ή σαν μια νηφάλια αποτίμηση της ερωτικής περιπέτειας. Ο μόνος δρόμος για να φτάσουν στον αποδέκτη τους τα γράμματα είναι ο δρόμος της τέχνης. Με τον τρόπο αυτό αποκαθίσταται η χαμένη επικοινωνία.

Βλέπουμε ότι το ποιητικό υποκείμενο συνομιλεί εδώ με τους ομοτέχνους του, αξιοθετεί το έργο τους, νιώθει τη χαρά της δημιουργίας και ελπίζει. «Το τραγούδι ήταν και είναι τόσο ζωογόνο, σαν νερό, σαν οξυγόνο, σαν αίμα, σαν φωτιά, σαν γη. Ως έρωτας. Μεγάλος κι ασίγαστος». Στο «Σταύρο» ακόμη η ποιητική όραση συνεχώς διευρύνεται για να καλύψει το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον και να δώσει στην τέχνη του αφηγητή μια διάσταση συμπαντική.

Θα περίμενε κανείς στην «Ολγα του χωρισμού» να βρεθούμε μπροστά σε μια γνωστή θεματική, δηλαδή στην οργή για το χωρισμό ή την απελπισία και

τη θλίψη για όσα συνέβησαν ανάμεσα στο ήρωα και το αγαπημένο αντικείμενο. Ο Δουατζής όμως ανανεώνει, στο απολαυστικό αυτό κείμενο, τα θεματικά του εργαλεία. Ο επιστολογράφος του δεν είναι ο επικριτής, αλλά ο χειραγωγός της «αγαπημένης των καιρών». Αξιοθετεί και ηθικοποιεί την ερωτική τους συμπόρευση. «Κρατάμε ένα θησαυρό κρυμμένο οι δυο μας... Είναι οι στιγμές – αιώνες που μας έδωσαν ζωή... Πάλεψε... να ξεκινήσεις το ταξίδι.. Σε ευχαριστώ Όλγα για ό,τι ζήσαμε.» Τώρα η αγαπημένη οφείλει να συνεχίσει τη ζωή της. Ν' αντισταθεί δηλαδή στις διασκορπιστικές δυνάμεις της ζωής, να αποφύγει το χάος και να βάλει τάξη στη ζωή της.

Διαβάζοντας κανείς το βιβλίο του Γιώργου Δουατζή νιώθει την ανάγκη να το αποτιμήσει στο σύνολό του. Πρόκειται για μια εκ βαθέων εξομολόγηση με τη μορφή μιας «ποιητικής» επιστολής που απευθύνεται σ' ένα φίλο, ένα ποθητό αντικείμενο ή σε έναν οποιοδήποτε αποδέκτη. Το έργο εστιάζεται σε ηθικά και φιλοσοφικά θέματα, τα οποία όμως παρουσιάζονται με αρκετές προσωπικές λεπτομέρειες και μ' ένα οικείο ύφος. Οι μονόλογοι αυτοί δίνουν έμφαση στον ομιλητή, ο οποίος αναλαμβάνει το ρόλο του κοινωνικού παρατηρητή. Ταυτόχρονα δίνει τις συντεταγμένες ενός ορισμένου χωροχρόνου και αξιοθετεί τις προσδοκώμενες ενέργειες.

Υπάρχει όμως στο τέλος του βιβλίου μια φράση που αποκαλύπτει το κρυμμένο νόημα του έργου: «θα συνεχίσουν το σεργιάνι τους στις λεωφόρους ανίχνευσης των ανθρώπινων παθών.» Ο Δουατζής επομένως με τα κείμενά του κι ο Αμάραντος με τα σχέδια και τη ζωγραφική του στοχεύουν να μας παρουσιάσουν τις καταστάσεις της ψυχής. Είναι σαν να εμφανίστηκε ξαφνικά μια άλλη φωνή για να φωνάξει τη δική της αλήθεια, να πει πράγματα με διαφορετικό τρόπο. Διαπιστώνουμε στις επιστολές την ύπαρξη ενός ιδιαίτερου θυμικού «αρώματος» που ευαισθητοποιεί τον αναγνώστη. Βλέπουμε ακόμη τον τρόπο με τον οποίο το ποιητικό υποκείμενο εγγράφεται σε ένα χώρο, «αντιλαμβάνεται» τον εαυτό του και αντιδρά στο περιβάλλον του. Κυρίαρχη είναι εδώ η κατηγορία της *έλξης* και της *απώθησης* που σχετίζεται με τη γενικότερη κατηγορία της *ευφορίας* και της *δυσφορίας*. Οι επιστολές δίνουν έμφαση στα συστήματα αξιών στα οποία στηρίζεται η κοινωνική συνοχή. Ο κοινωνικός παρατηρητής που εμφανίζεται στο υπό μελέτη κείμενο ανήκει στις συνεκτικές δυνάμεις. Γνωρίζουμε ότι η κυκλοφορία (ή η μετάδοση) των αξιών

αποτελεί τη βάση της κοινωνικής συνοχής. Αυτός είναι ο λόγος που το ποιητικό υποκείμενο επιλέγει το δρόμο της επικοινωνίας μέσα από την τέχνη.

Πιστεύουμε ότι ο αναγνώστης θα απολαύσει το βιβλίο του Γιώργου Δουατζή και θα περιμένει με ανυπομονησία νεότερα κείμενά του.

Ιωάννινα Φεβρουάριος

2003